

UNIVERSITY OF MICHIGAN
S O L L E M N I A 1884

DISPUTATIONIS PUBLICAE

PRO

IMPETRANDIS MAGISTERII IURIBUS

DIE XXII. M. FEBRUARII MDCCCXXXIII

A

CAROLO VOLCMARE STOY

PEGAVIENSI

PH. DRB.

H A B E N D A E

INDICIT

CAROLUS GOETTLINGIUS

PRO DECANO-H. T. ORDINIS PHILOSOPHORUM.

Inest:

(Narratio de oraculo Trophonii.

I E N A E

TYPIS SCHREIBERI.

1952

1952

Boeotiam in Graecia peragrantibus atque Haliarto Parnassum petentibus Lebadia ad sinistram est, oppidum Trophonii oraculo inde a Croesi temporibus (Herodot 1, 46) usque ad Plutarchi (de defectu orac. 5) aeyum, quo cetera omnia in Boeotia obmutuerant oracula, quam maxime nobilitatum. Aucta est autem eius oraculi gloria inprimis eo quod Epaminondas, dux omnium Graecorum fortissimus, ante pugnam Leuetricam, Lacedaemoniis calamitosissimam, Thebanis suis animum fecerat responsione oraculi Trophonii (Diodor. Sic. XV. p. 369. Polyæn. II, 2, 8) quam praecipue eam ob causam quaesivisse putandus est, quod Aristomenes Messenius, victor item Lacedaemoniorum, sed longe antiquior, scutum suum Trophonio vovisse dicebatur, visum illud etiam a Pausania (IX, 39. Cf. IV, 16, 4. 32, 5.). Erat autem Trophonii oraculum hoc:

*Ἠὼν δορὶ συμβαλέειν ἐχθροῖς στήσασθε τρόπαιον
 Ἄσπιδά κοσμήσαντες ἐμὴν, τὴν εἴσατο νηφ̄
 Θούρος Ἀριστομένης Μεσσήνιος. αὐτὰρ ἐγὼ τοι
 Ἄνδρῶν δυσμενέων φθίσω στρατὸν ἀσπιστάων.*

Arcessitus igitur Aristomenis clipeus est Lebadea atque exornatum tropaeum ante pugnam commissam, ut animus accenderetur Thebanorum. Postea quum monumentum erigerent Thebani in memoriam pugnae, clipeus et ara exornarunt, sine dubio in honorem clipei Aristomenis. Huius monumenti reliquias, felicissime nuper detectas ab Ulrichsio (v. *Kunstblatt*. 1840. p. 186.) ipse spectavi quam ante hoc triennium in Graecia peregrinabar. Supersunt ex clipeis rotundis quinque, triglyphi aliquot et ara cum inscriptione *ΑΑΕΞΙΩΝ* (i. e. θεῶν). Videtur ipsa ara inclusa fuisse orbiculato muro clipeis, triglyphis et ianuis ornato.

Visitavi eodem tempore Lebadiam sitam inter Heliconem et Chaeroneam (Strabo IX. p. 285), ut si quid reliquum esset ex nobilissimo oraculo, Leuetrica pugna mirum in modum celebrato, investigarem. Dicam igitur primum de ipsius oraculi natura, deinde de iis, quae mihi invenire contigit.

quibus in pultibus dicitur

Trophonius qui dicitur non est diversus a Plutone seu deo inferorum; nam sollemne ac plenum eius dei nomen est Juppiter Trophonius. V. *Liv.* XLV, 27. *Lebadae quoque templum Jovis Trophonii adiit* (Paulus): *ibi quum vidisset os specus per quod oraculo utentes sciscitatum deos descendunt, sacrificio Jovi Hercynaeque facto, quorum ibi templum est cet.* Strabo IX. p. 285. *Λεβάδεια δέ ἐστιν ὄπλον Διὸς Τροφῶνιον μαντείον ἴδρονται χάσματος ἐπιπόμου κατάβασιν ἔχον.* Phot. L. p. 211. *Λεβάδεια — ἐν ἧ Διὸς μαντείον Τροφῶνιον κατασκευάσαντος.* Quibus testimoniis titulus accedat a me Lebadiae inventus, de quo post dixerō. Quemadmodum igitur Pluto Ζεὺς καταχθόνιος vel χθόνιος dicebatur ita et hic Ζεὺς, et quidem Τροφῶνιος propter opes, nutrimenta atque cetera adiumenta quae ex terrae visceribus procreantur hominibus. Huius dei uxoris Proserpinae Venatio (si recte habet Sylburgii lectio *Κόρης καλουμένη θήρα* pro qua Ulrichsius *Κόρης καλουμένης Ἥρας*; mihi tamen Proserpina Mortis dea *θήρα* recte dici videtur, quemadmodum Mars ipse apud Laedaemonios *Θηράτας* vel *Θηρατάς* colebatur) et templum *τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ* (Pausan. IX, 39, 3) consecratum non longe aberat a Trophonii aede (V. Paus. l. l.), ipsamque Proserpinam detexisse oraculum fama erat (Pausan. IX, 39, 2). Si praeterea ab Cicerone (de nat. deor. III, 22) et Arnobio (IV, 14) idem deus appellatur Mercurius pro Jove facile id explicatur ex eo munere quod Mercurio (*τῷ χθονίῳ Ἐρμῆ*) traditum in mythologia est eodemque pertinere videtur quod duo pueri, quibus Lebadiae sacrorum quorundam oraculi tradita cura erat, *έρμαι* appellabantur (Pausan. IX, 39, 4).

Huic igitur inferorum deo propter quatuor potissimum causas sacra Lebadiae fiebant, primum propter terrae fecunditatem, deinde propter medicas vires terrae, aquis quibusdam praesertim conspicuas, tum propter praesagitionis atque vaticinii virtutes, quas fontibus et subterraneis specubus inesse putabant Graeci, denique propter expectationem sanctioris post mortem vitae apud inferos transigendae.

Ac terrae quidem fecunditatem, quam Trophonium (a *τρέφειν* necesse est ut nomen derives, quod in titulo antiquiori apud Boeckhium Corp. Inscr. I, p. 770. N. 1588. dicitur *Τροφῶνιος*) procreare putabant, praeter ipsum Trophonium indicabant templa Jovis Pluvii et Cereris Europae, vicina templo Trophonii in monte Laphystio; cur Europa dicta Ceres sit perspicitur ex Hesychii glossa: *Ἐδρώπη χώρα τῆς δύσεως ἢ σκοτεινῆ*. Est enim et haec dea inferorum. Inprimis autem huc spectant loci Euri-

pidis Ion. 308: *Καρπού δ' ἤπερ γῆς ἤκετε*; et Pausaniae IX, 40, 1. οὐ γὰρ δὴ σφισιν ἔτος δεύτερον ἔεν ὁ θεός κ. τ. ε.; *medicas telluris vires ipse Trophonius, cuius statuam cum scipione et serpentibus Praxiteles tam similem Aesculapio exculpserat, vix ut ab hoc internoscerent homines* (Pausanias l. l. τὰ ἐπιφανέστατα ἐν τῷ ἄλσει Τροφώνιον ναὸς καὶ ἀγαμὰ ἔστιν, Ἀσκληπιῶ καὶ τοῦτο εἰκασμένον. Πραξιτέλης δὲ ἐποίησε τὸ ἀγαμν.) Cf. Mueller. Orchom. p. 201. Eodem etiam pertinere videtur quod, quum Leuctrica pugna instante Trophonio sacrificaretur, galli gallinacei, aves Aesculapii, sic assidue cecinisse dicuntur, ut nihil intermitterent (Cicer. de divin. I, 34). Similis Trophonii statua erat ad pedes Laphystii montis in antro; unde fons cum vi magna prorumpit Ἐρκυνα dictus, ipsiusque Hercynae statua aderat ad modum Hygieae scipione cum serpentibus insignis. Hercynae fons idem fuisse videtur qui τὸ Αἰθήνης ὕδωρ a Pausania dicitur. Nam boeotica Styx Ἐρκυνα sine dubio etiam boeotica dialecto est dicta pro Ὀρκυνα ut monebat Mueller. Orch. p. 155. (vel potius Ὀρκυνα ut Aeoles φιλωταὶ pronunciabant), ut Τρεφώνιος pro Τροφώνιος, Ἐρχόμενος pro Ὀρχομενός, ἐρκάνη et ὀρκάνη, de quibus v. Boeckh. Corp. Inscr. I. p. 770. Nam ut Styx, per quam iurabant dii, dicebatur ὄρκος θεῶν vel Ὀρκος (v. quae diximus ad Hesiodi Theog. 784) sic etiam haec Boeotica Styx Ἐρκυνα vel Ὀρκυνα. Huius vocabuli vestigia in Plinio habes (H. N. XXXI, 11). *In Boeotia ad Trophonium deum iuxta flumen Orchomenon* (l. Orcynam, Ulrichsius Hercynam corrigebat) *duo sunt fontes* etc. Similiter Ceres Ἐρκυνα dicitur apud Lycophr. 153. Hanc autem Hercynam inde ab eo loco quo fines sacros reliquit Προβασίαν dictam a Boeotis esse recte monuit Ulrichsius (*Reisen u. Forschungen in Griechenland* I. p. 174). Ab hoc fonte alius fons non longe aberat Μνημοσύνης ὕδωρ dictus virtutibus quibusdam medicis conspicuus. Vaticinio inserviebat locus extra urbem*) in monte in modum furni seu potius sepulchri antiqui**) excavatus (σηκός dicitur ap Euripide Jon. 300) ab architecto summae antiquitatis, Trophonio item dicto (Schol. Aristoph. Nubb. 508), quem in hoc ipso sepulchro mortuum esse fuerunt qui

*) Recte ULRICHSIUS *Reisen und Forschungen in Griechenland* I. p. 170 similem fuisse putat thesauro sic dicto Mycenaeo. Sed melius erat sepulchrum dicere quam thesaurum, quum his sepulchris, si etiam pro thesauris usi sunt antiqui, opes immittebantur propterea ut tutiores essent propter religionem.

**) Apud Pausan. IX, 39, 2. pro διείργει δὲ ἀπ' αὐτῆς [τῆς πόλεως] τὸ ἄλσος τοῦ Τροφώνιον legendum est διέχει δὲ κ. τ. λ. Lacuna non est statuenda.

dicerent. In hunc (καταβάσιον dicebatur, secundum Suidam v. Τροφώνιος) sciscitantes scala demittebantur per angustum foramen mellitis offis praediti quas costodibus sacri serpentibus obiicerent (V. Schol. Aristoph. l. l. Suid. v. Τροφώνιος). Non prius autem immittebantur quam praeparati fuissent per aliquot dies in domo Boni Genii et Fortunae Secundae, facto antea ad foveam sic dictam Agamedis sacrificio vervecis, ut fieri solebat diis inferis (Plut. de gen. Socr. p. 332, Tom. VIII, de def. or. 38.) et sumptis etiam ex Hercyna balneis hanstoque prius ex fonte Lethes potu, deinde ex Mnemosynes. Postea quae infra spectata a sciscitantibus erant et audita inscribentur in tabula. Verum non sciscitabantur solum homines sed multi etiam initiati sunt rebus post morbem futuris, modo nobis incognito (V. Schol. Arist. Nubb. 508. οἱ μύθμενοι — μετὰ τὴν μύθω). Hoc tempore reliquias nobilissimi oraculi visuro Hercyna, nunc dicta χιλιά propter calorem (Leake Travels in Northern Greece II, p. 126, dicit τὰ γλυφὰ νερά appellari) facillime agnoscitur, nec minus facile fons Mnemosynes ἡ κρύα (i. e. fons frigidus), nunc prosiliens ex fundo ipsius χιλιάς prope ab eo saxo, quod in sinistra Hercynae ripa in antrum quadratum excavatum Ulrichsius habet pro cella Ἀγαθοῦ Δαίμονος et Ἀγαθῆς Τέχνης, memorata ab Pausania. Sed in hac cella nec ampla satis nec apta hominibus quibus per dies aliquot ibi habitandum erat, Fortunae domum ego nequitquam potui agnoscere; illa enim in monte fuisse idetur (V. Pausan. IX, 39, 5); haec autem cella, sicut multae aliae minores in eodem saxo exsculptae primo votiva erat, postea vero a Christianis imagine aut Virginis aut Sancti alicuius decorata cuius etiamnum vestigia supersunt. De his ita Brandisius V. D. (Mittheilungen aus Griechenland T. 1, p. 243) „eine in den Fels gehauene Vorhalle mit allem Stuck von gelber und rother Faerbung bekleidet, worauf die Reste schoener Arabesken noch sichtbar.“ Mihi nec antiquae nec pulchrae videbantur. Juxta hanc cellam antrum conspiciat, quod Ulrichsius p. 167, habet pro Agamedis fovea. In saxo supereminente Ulrichsius se legisse dicit inscriptionem hanc: EYBOYAOY, sed non satis verisimile est Eὑβούλων scriptum esse pro Eὐβόλων V. Franz: Elementa epigraph. graec. p. 194 sq. Leakius vero hanc: EYBO AC

K O B O

Ego nihil aliud inveni nisi EYBO AO, relicto inter O et A longiori spatio quam ut inde quis EYBO[Y]AO[Y], efficiendum esse suspicetur. Super hac inscriptione conspiciuntur reliquiae murorum. In monte ipso praeter

rudera templorum nihil reperi mihi que non tam felici esse contigit quam Puccklero principi, qui ostiam oraculi se detexisse dicit. Sed inscriptiones nonnullas hic proferam. Ad dextram Hercynae ripam in monte soli opposito loco aprico titulum inveni hunc

ΔΙΩΝΥΧΩΕΥΧΤΑΦΥΛΛΑ
ΚΑΤΑΧΡΗΜΟΝΑΙΟΙΟ
ΤΡΟΦΩΝΙΟΥ

i. e. Διονύσω (pro Διονύσου boeotice) εὔσταφύλα κατὰ χρήσμον Διὸς Τροφώνιου. Huc pertinere videtur locus Photii Lex. v. *Αύσιοι τελεταί: αὐ Διονύσου. Βοιωτοὶ γὰρ ἄλόντες ὑπὸ Θρακῶν καὶ Φρυγόντες εἰς Τροφώνιον κατ' ὄναρ ἐκείνου Διόνυσον ἔσεσθαι βοηθὸν φήσαντος, μεθόνουσιν ἐπιθέμενοι τοῖς Θραξίν ἔλυσαν ἀλλήλους, καὶ Διονύσου Δυσίου ἱερὸν ἰδρύσαντο ὡς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ὡς Ἀριστοφάνης δὲ διὰ τὸ λυτρώσασθαι Θηβαίους παρὰ Ναξίων Ἀμπελον.* Hunc neque Sponius, neque Leakius, neque Ulrichsius spectasse videntur. Praeterea epigramma ad Trophonii oraculum pertinens in lamina quadam aurea inscriptum quam possidet JACOBUS MILLINGEN vir clarissimus, hic ita adscribam ut internoscere singula potui, quum ipse possessor lectionem mihi Florentiae impertiret. Paulo aliter edidit G. FRANZIUS (in *Bulletino dell' istituto di corrispondenza archeologica per l' anno 1836.* p. 149.)

Ἐδρήσεις δ' Αἰδαο ὁδῶμον ἐπ' ἀριστερὰ κρήνην
Πᾶρ δ' αὐτῇ λευκὴν ἑστηρωῖαν κυπάρισσον.
Ταύτης τῆς κρήνης μὴ δὴ σχεδὸν ἐμπελάσειας.
Ἐδρήσεις δ' ἕτερον τῆς Μνημοσύνης ἀπὸ λίμνης

5. Ψυχρὸν ὕδωρ προρέον. Φύλακες δ' ἐπιπροσθεν ἔασιν.
Ἐλπειν· Γῆς καὶς εἰ σὺ καὶ Οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Ἀτὰρ ἐγὼ γένος οὐράνιον — τόδε δ' ἴστε καὶ αὐτοί! —
Δίψη δ' εἴμ' αἶψα καὶ ἀπόλλυμαι, ἀλλὰ δότ' αἶψα
Ψυχρὸν ὕδωρ προρέον τῆς Μνημοσύνης ἀπὸ λίμνης.

10. Καὶ [μὴ ἀπαλλ]άσσουσι κεινὸν θεῖης ἀπὸ [κρήνης]
Καὶ τότ' ἔπειτα [σοὶ ἔστι παρ'] ἠρώσσω ἀνάξειν.

V. 1. ἐπ' ἀριστερὰ] Hoc quid sit elucebit ex p. 6, 16. dictis. Plane hoc congruit cum natura loci. Pro κρήνην Franzius λίμνην. V. 2. κυπάρισσον] Platanos vidi quum haec loca visitarem cupressos non item. V. 3. Franz μὴδὲ σχεδόν. V. 4. Fr. ἑτέραν. Cur λίμνη dicatur perspicitur eo quod ipsa Styx secundum Hesiodum est ἀπορορῆ τοῦ Ὠκεανοῦ V. Hes. Theog. 789. V. 5.

ψυχρὸν egregie cum iis conspirat quae diximus p. 6, 14.; *Φύλακες* sunt aerpentes, quibus offae obiciebantur aut *δαίμονες* qui *Τροφωνιάδαι* dicebantur. (Plut. de fac. in orbe Lunae 30.) V. 6. Fr. *παῖς εἶσι*; sed *σύ* pertinet ad *Mnemosynen*. V. 8. Fr. *διψῆ δ' εἰμι δή*. Ex *αἶη* concludas feminam fuisse quae oraculum consulisset, nisi de *ψυχῇ* omnino intelligendum. V. 10. Fr. *καῦ[σω ἀπαλλ]άσσουσι πειῖν θεῆς ἀπὸ [διψῆς]*. V. 11. Fr. *καὶ τοι ἔπειτα . . . ἠρώεσσω ἀνάξειν*. Praeterea v. 12. Fr. vocabulum habet *φανείσθαι*; ego vero neque alius versus vestigia neque huius vocabuli lineamenta recte agnoscere potui. Totum epigramma videtur oraculum pythium esse nescio cui personae datum, quae cum in ipso mortis limine esset, de statu post mortem futuro sciscitaretur atque ad Trophonii oraculum a Pythia amandaretur. Hoc autem propter singularem notitiam quae inter utrumque oraculum intercedebat plus semel factum esse concludi et ex Pausania potest et ex aliis exemplis. Pausaniae locum adscribam: IX, 40, 1. *τὸ δὲ μαντεῖον οἱ Βοιωτοὶ τοῦτο οὐ πεπνυμένοι πρότερον ἐπ' οἰτία τοιαῦδε ἔγνωσαν. θεωροὺς ἀφ' ἐκάστης πόλεως ἀποστέλλουσι ἐς Δελφούς· οὐ γὰρ δὴ σφισιν ἔτος δεύτερον ἔνν ὁ θεός· τοῦτοις αἰτοῦσιν ἐπανόρθωμα τοῦ ἀγχοῦ προσέταξεν ἡ Πυθία παρὰ Τροφώνιον ἐς Λεβιάδιαν ἐλθόντας εἰρασθαι παρὰ ἐκείνον τὸ ἱαμα*. Eurip. Ion. 300 sq. Cf. Hom. hymn. Apoll. 296 sq. Quae omnia si recte sunt disputata consecrarium est Jacobum Millingen virum clarissimum possidere quasi *αὐτόγραφον* oraculi delphici, quod a sacerdotibus sibi traditum propter summam Apollinis reverentiam in aurea lamina ut vere *χρυσᾷ ἔση* esse appareret inscribi iussit is qui deum sciscitatus erat.

De aliis inscriptionibus ab aliis Lebadiae repertis atque a Boeckhio et Leakio editis nunc non dicam. Emergendum est enim ex specu Trophonii ad lucem ipsam et sollempnia disputationis indicenda qua vir doctissimus

CAROLUS VOLCMAR STOY Pegaviensis Philosophiae doctor
d. XXII. Februarii hor. XI. commentationem suam de *auctoritate in rebus paedagogicis Platonicae civitatis principibus tributa* conscriptam publice defensurus est. Ad hanc disputationem audiendam ea qua decet pietate et observantia invitamus.

